Írta: Szabó László
2011. június 30. csütörtök, 18:14 - Módosítás: 2016. augusztus 18. csütörtök, 20:18

A háztartás nélküli család

1. 2009. őszén ezen a helyen „Értékvesztés” címmel tartott előadásomat ezekkel a mondatokkal zártam:

„A továbbiakban, azaz a kutatási program végéig szeretnék csapatot szervezni, akik velem egyetértve, de velem polemizálva is elhivatottan feltárják mai létünk neuralgikus pontját: a nő régi-új szerepét a jelen valóság és a jövő tükrében; a háztartások természetének, funkciójának és tisztázásának érdekében; a Tiszazug és az ország újjáépítésének jegyében.”

Sajnos egészségi állapotom nem engedte, hogy csapatot szervezzek, ám a megjelölt feladatot fontossága miatt megkíséreltem magam megoldani, legalább a tiszazugi falvakban kimozdítani álló helyzetéből ezt a kérdést és közügyet.

A rendelkezésre álló rövid időben részletekbe nem bocsátkozhatom. Vizsgálataim lényegét mutathatom csak be, azt is jóformán egy szempontból.

2. A magyar tudományos szakirodalomban meglehetősen régi téma a háztartás kutatása. Szoros összefüggés van, s átfedi a hozzá hasonló, vele csaknem azonosnak vett családkutatást. A családi gazdaság, a családüzem, a háztartás, mint az életközösség és a családüzem önálló ágazata, része állandóan keveredik. Már Apáczai Csere János Enciklopédiájában így van ez, s később is alig szétválasztható. A legtisztábban véleményem szerint N. Nagyváthy János „A magyar házi Gazdasszony” című gyakorlati célokat szolgáló, 1820-ban megjelent műve írja körül és le, a háztartás fogalmát, határozza meg helyét a földművelő gazdaságon belül. Ha mellé helyezzük három évtizeddel korábban írt művét, „A szorgalmas mezei gazdát”, amely a gazda feladatainak szemszögéből írja le a nemesi gazdaságot és gazdálkodást, kész üzemszervezeti modellt kapunk. A telkes vagy résztelkes jobbágyok korabeli családi üzemszerkezetét, gazdaságát is ekként kell nagyjából elképzelni. Ebbe azonban most ne menjünk bele. A szorosan vett tudományos irodalmat áttekintve megállapíthatjuk, hogy leghatározottabban és legpontosabban a statisztika határozza meg és írja körül a háztartás fogalmát gyakorlati céllal, s különíti is el a családtól. Célja az adózó egységek pontos felmérése, s emiatt tiszta és áttekinthető, könnyen alkalmazható fogalmakra volt szüksége. Nem véletlen, hogy később a történészeknek az a nemzedéke, amely a magyar tudományos gyakorlatban a francia Annales kör módszerét honosította meg hazánkban széles körben, a történeti statisztikát művelte (Andorka Rudolf, Kovács Zoltán, Benda Gyula, Faragó Tamás, Tóth Zoltán, Kövér György, Gyáni Gábor – általában a későbbi Hajnal István Körben

tömörülők). Sőt többeknek a KSH volt első munkahelye is.

Faragó Tamás, aki a Magyar Néprajz XVIII. kötetében a társadalmat, azon belül a családot írta, bírálván a néprajz eredményeit a két fogalom keverése miatt, áttekinthető, világos rendszerű képet alkot a családról, családi gazdaságról. Ám ezt úgy éri el, hogy beszorítja a háztartás fogalmába, a család mindenképpen képlékenyebb anyagát. Nem akarok azonban kutatás történetet előadni. Térjünk vissza a család jelenkori néprajzi szempontú és módszerű vizsgálati eredményeihez. Ez egyben jelen korunk gazdaság- és társadalomtörténeti, szociológiai és életbevágóan fontos problémája, amely ráadásként mielőbbi megoldásra is vár.

Ezzel csupán a kérdéskör sokrétűségére kívánok utalni.

Még mielőtt bemutatnánk mire jutottunk, megjegyezzük, hogy az úgynevezett Inventárium-kutatás (Hoffman Tamás irányításával), illetve a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, a vidék egy-egy tájat bemutató szabadtéri múzeumai, helyben megőrzött népi műemlékek hű berendezései óriási forrása e kérdéskörnek, s több mint kétszáz esztendőt ölel át. Igazi háztartáskutatást csak ezek alapos ismeretében végezhetünk. Történeti aspektusú tipológia, átfogó rendszertan erre konkrétan építhető.

Az Annales kör módszerének követői közül többen írtak olyan munkát a paraszti gazdaságról, illetve háztartásról, akiknek útjába akadt egy hosszabb időn át vezetett gazdasági napló, háztartás működését rögzítő, napi kiadásokat feljegyző kéziratos könyv. Ezek jelentőségére Balogh István igen korán felhívta a figyelmet, később maga is dolgozott fel ilyet, de meg kell említenünk külön is Molnár Mária, Mohay Tamás, illetve Bánkiné Molnár Erzsébet nevét, s e tekintetben különösen jelentős munkáit. Sokan budapesti vagy más, elsősorban nagyobb városok polgári rétegének háztartásait vizsgálták, hiszen a háztartás tudatos vezetése, rendszeres feljegyzések készítése elsősorban rájuk volt jellemző.

Felhívnám még a figyelmet arra, hogy pl. Szabó István, más úton jutott el ugyan ide. Ő a múzeumi munka során gyűjtött be és dolgozott fel egy kunszentmártoni teljes családi hagyatékot, s készített hasonló felfogású tanulmányt, a feldolgozás módszerét is bemutatva. Az anyag természete miatt éppen a háztartás kerülhetett benne a középpontba. A múzeumi munka során Bakó Ferenc, Morvay Judit, Domonkos Ottó, Bárth János, Juhász Antal, s mások (köztük jómagam is) dolgoztak fel komplex családi tárgyi hagyatékot vagy hasznosítottak ilyen tapasztalatokat (pl. Bellon Tibor).

A nagy minta természetesen Fél Edit-Hofer Tamás Átánya.

3. A statisztika tudományának egyik jeles képviselője Havasi Éva így határozza meg a háztart ás fogalmát
: „
Azon személyek összessége, akik függetlenül a rokoni kapcsolatoktól, egy jövedelmi és egy fogyasztói közösséget képeznek, folyamatos vagy időszaki életviteli költségeiket részben vagy egészében közösen viselik. A háztartás fogalma tehát nem azonos a családdal, nem annyira jogi, mint inkább gazdasági tartalmú. Az esetek túlnyomó többségében egy család képez egy háztartást.”

Ezután még részletes kifejtése következik, hogy kik tartoznak a családhoz, kik minősülnek idegennek, stb. Számunkra ez most lényegtelen, s időrabló. A fontos az, hogy nem azonosítja a családdal, s gazdasági szempontúnak, tartalmúnak tekinti első renden. Ezt a felfogást mi is osztjuk, ugyanakkor a vártnál nagyobb mértékben fogjuk hangsúlyozni a társadalomnéprajz családi kutatások terén elért eredményeit.

A hagyományos családi gazdaság, üzemszervezeti szempontból a két jól elkülöníthető, de teljesen egy magból kisarjadt, közös gyökérzetű részből állott: a termelő gazdaságból és a háztartásból. Paraszti közösségekben az előbbi egy összetett, sok elemből felépülő termelő üzemet jelentett, a polgári közösségekben pedig valamely önálló foglalkozást, vállalkozást, hivatást, pozíciót, amelyben nem az előállított saját javak, vagy azok eladásából származó pénz, hanem az ilyen tevékenység révén szerzett heti, havi, évi fizetés tette ki a jövedelem nagyobb részét. A befolyt jövedelem egy része mindkét rétegnél átáramlott a háztartásba, ahol feldolgozott vagy félig feldolgozott állapotban értéke tovább növekedett, s részben a család fenntartását szolgálta, vagy eladásra került. A jövedelem másik része a gazdaság működtetését, fenntartását, gyarapítását, a termelő üzemrész bővítését szolgálta.

A termelő és jövedelemhozó rész mérete, a család létszáma, a keresők száma, munkájának intenzitása, egészségi állapota, olykor szerencséje befolyásolta, hogy milyen szinten éltek, mennyire gyarapodtak a család tagjai.

A teljes családi üzem munkarendjét bizonyos mértékig a nemek közötti természetes munkamegosztás határozta meg. Normális esetben a férfi (a gazda, a családfő, az apa a

kereső) a termelő üzemet, a nő (a gazdasszony, feleség, anya) háztartást irányította.

4. A Tiszazugban a XX. században kizárólag a kiscsalád jellemezte a családszervezetet. Nagy erőfeszítéssel lehetett a kisnemesek leszármazottai között halvány nyomaira bukkanni a nemzetségnek és a hadnak. A Tiszazug családszervezeti szempontból tökéletesen beleolvadt az alföldi átlagba, s némileg elvált a jászsági, s részben a kunsági kiváltságos területektől. Ha parasztüzemről, családi gazdaságokról, ezek üzemszervezetéről beszélek, mindig és kizárólagosan a kiscsaládokra épülő szervezeti rendszerre kell gondolnunk. A háztartásnak, mint üzemegységnek az élén a gazda (családfő) felesége a gazdasszony állt teljes hatalommal.

A kisgyermekek nemre való tekintet nélkül az anya (gazdasszony) állandó felügyelete mellett nőttek fel. Munkára nevelésük a háztartás munkáiba való beletanulással indult: a kerti munkával, a házi állatok gondozásával, őrzésével, a környezet rendben tartásával kezdődött, később az erősebb, ügyesebb fiúk már az apának segítenek, s a férfi munkákba tanulnak bele, míg a lányok a háztartásban anyjukkal maradva egyéb női foglalatosságok csínját-binyját sajátították el (sütés-főzés, szövés-fonás, kisebb gyermekekről való gondoskodás, takarítás, mosás, tapasztás, meszelés, stb.).

Csak a szükség hozta magával, hogy a tipikusan egyik vagy másik nemhez hagyományosan és természetesen kötött munkát más nembeli családtag végezzen rendszeresen (pl. a főzés, mosás, takarítás, fonás, szövés női munka, amit férfi csak szükség esetén teljesít).

Természetes alapú munkamegosztásnak azt tekintjük, amely a nemek, korok, rátermettség, tudás szempontjait veszi figyelembe adott munkák, üzemszervezeti feladatkör ellátásánál. A megoldandó feladatra a legalkalmasabb családtagot jelöli ki határozott rendszerességgel, s ennek folytán munkája minősége szavatolt, magától is teljesíteni tudja megbízhatóan azt, ami az ő feladata. A Tiszazug falvaiban azonban nem volt ez olyan szigorú rend, annyira merev munkaköri elkülönülés, mint pl. az általam szintén vizsgál felvidéki hevesi, gömöri, nógrádi, honti falvakban. A nemek, korok szerinti munkamegosztás azonban mégis erős tradíciókkal rendelkezett. Mint említettük megvolt ennek a maga haszna is a kötelességszerűen kialakult, magától működő munkarendben. Külön ki kell emelnünk azt, hogy a faluban élő családok szigorúan, de nem kizárólagosan betartották, hogy a szőlő folyamatos munkái a férfiak joga, egyben kiváltsága is, s közülük is elsősorban az idősebb családtagok dolga. Ennek munkája, haszna nem olvad be a háztartásba.

Ma különböző álságos eszmék, megfontolások a természetes munkamegosztás rendjét (nemcsak a szőlőben!) minduntalan felborítják, ami erőpazarláshoz, a munka gyalázatos elvégzéséhez, élősködő teoretikusok eltartásához vezet, s hihetetlen lelki károkat okoz. Ez azonban nemzetközi és általánosan ismert baj, amely a korszellemből következik. Persze nem ártana esetenként, főként válságok idején ezt a „modern felfogást, a női egyenjogúságot, a személyiség sérthetetlensége elvét" valló felfogást félre tenni, s a józanészre hallgatni.

5. A történetileg kialakult magyar családjog, az öröklési, birtoklási rend a férfit részesíti előnyben. A tulajdonnal bíró nemesség leszármazási rendjét férfiágon tartották számon. A tulajdonos, a nemesi cím, státus birtokosa férfi lehetett. A tulajdon joggal nem rendelkező jobbágyok birtok használati joga is ehhez igazodott, s a leányok a részesedése a család személyes javaiból kevesebb volt, mint a fiú utódoké (leányrész). A polgári törvénykönyv bár megteremti az egyenlő öröklés lehetőségét, elő is írja, sok helyütt a szokásjog még sokáig nem követi ezt, s megmarad a családjogban és a szokásokban a férfiági származtatás is (pl. az asszony férje nevét használja: Kovácsné, született Móra Eszter). Ez kifelé azt jelenti, hogy a férfi a családfő, a birtokos, a gazdaság, a parasztüzem irányítója, a gazdasszony másodlagos, kevésbé fontos. Nem egyenjogúak, a nő kisebb értékű, elnyomott helyzetű.

Ez azonban csak a látszat, s nem a teljes valóság.

A parasztgazdaság egészét többnyire kétségtelenül a férfi birtokolta. A felség, ha jelentős örökségre számíthatott is, általában ahhoz csak szülei halála után jutott hozzá. A házasságba csak a hozományát, stafírungját vitte. A nagyobb jövedelem, a külvilággal fenntartott kapcsolat kétségtelenül a gazdát mutatta tekintélyesebbnek, meghatározóbbnak. A családot kifelé (a törvény előtt, adóalanyként, a család tagjainak ügyeiben, stb.) ő képviselte.

A megszerzett jövedelem célszerű, okos felhasználása, elosztása, a mindenről való napi gondoskodás, a jövedelem megsokszorozása, a lassú, de biztos gyarapodás, a rangnak is megfelelő életszínvonal megtartása, emelése, a gyermekek, unokák sorsáról való gondoskodás már a gazdasszony irányító szerepéről szól inkább, s a háztartásnak, mint üzemszervezeti egységnek a fontosságát húzza alá, s a nő, a gazdasszony vezető szerepét villantja fel.

N. Nagyváthy János erről így ír: „A Gazdasszonyság' közönséges Reguláji.

A’ szorgalmatosság a’ Konyha, Házibútorok, edények, Élésház, Gyermekek, és Cselédek tisztaságából; az eszesség pedig a’ beszerzésből kiméllő kiadásból, ételben, italban, felkelésben, lefekvésben, és a’ mindennapi munkák okos felosztásában való szoros rendtartásból, mint valamely tükörből kitetszik.”

Valamennyi tennivalónál példák sokaságát hozza arra, hogy miként kell vagy lehet a kedvező megoldásokat mérlegelni, mi a hasznosabb, takarékosabb, kockázattal kevésbé járó megoldás. Úgyszólván alig van rá eset, példa, sőt alkalom, hogy a gazda az asszony dolgába beleszóljon, avagy, hogy a gazdasszony tanácsot kérjen urától. A nő úr a maga terrénumán, a háztartás szabad irányítója, s ezzel igazán egyenjogú.

A valóságos, mindennapi élet, az életminőség, a gyarapodás és a család jövője a család nőtagjainak (a lányok férjhezmenetelükig, a menyecskék vagy munkaképes öregasszonyok) rátermettségétől, beosztani tudásától, teljesítő képességétől is függ. Alapvető, hogy milyen lehetséges apró jövedelmi forrásokat tud adaptálni a háztartás, mennyire tudja a kiadást visszafogni, a kiadással járó dolgokat mással helyettesíteni, bármily csekély kínálkozó alkalmat megragadni, a családi vagy és alkalmazott munkaerőt mennyire tudja okosan felhasználni. Ez a család tagjainak alapos ismeretén, legkisebb belső gondolatainak, érzéseinek, vágyainak ismeretén, a falu életének, a szűkebb és tágabb környezetnek alapos és naprakész állapota ismeretén, a hírek begyűjtésén, a jó emberi kapcsolatok fenntartásán és a határozott döntőképességén, cselekvő készségén alapul. Nagyobbrészt azon, amit a férfinép szomszédolásnak, pletykálásnak, csatangolásnak, leskelődésnek, s ki tudja még minek nevez. Jó, ha tudjuk, hogy ezek nem lebecsülendő dolgok, hanem komoly eszközei, szinte feltételei az eredményes háztartásvezetésnek, a javak gyarapításának, s a közösségben való benne élésnek is. Az, hogy lehet rosszindulatú és káros is, nem csoda, hisz ez minden emberi megnyilvánulás sajátja. A magába zárkózott tiszazugi népesség ma mivel nem alkot közösséget, nincs pletyka, hírbehozás, meg- és elítélés, szomszédolás, ma kifejezéssel közvélemény. Ahogyan nincsen valódi, jól működő családi gazdaság és háztartás, parasztüzem, faluközösség sem, Csak család töredékek élnek egymás mellett elbarikádozva, igazi emberi kapcsolatok nélkül. Ennek egyik legfőbb oka a nő szerepének gyökeres megváltozás

6. A Tiszazug fél évszázada nemcsak dús vegetációjú vidék volt, de igen barátságos, megművelt és gondozott víz menti táj volt. Engem azért is vonzott, mert szülőföldemre, a szatmári Erdőhátra (Fehérgyarmat környéke), emlékeztetett. Nemcsak én voltam ezzel így, hanem a szerencsétlen sorsú, nagy tehetségű költő és tudós szamosháti Balogh László is. A favak házai jórészt még náddal fedettek voltak, az utak porosak vagy sárosak, tarkítva legelő libacsapattal, kipányvázott jószággal, a porták rendezettek, falusi élettel teltek: gondozott kertek, baromfival tele udvarok. A határban megszántott földek, kihasznált legelők, s gunyhókkal, lakótanyákkal tarkított szőlők, köztes gyümölcsösökkel, sőt az élő vízhez közel

ártéri gyümölcsösök. A hatvanas évek közepén a népi műemlék felmérés során Csépán, Sason, Szelevényben, Cserkén borkamrás kis vályogházakkal találkoztam. Akkor még vízhez közelibb volt a lakosság, legalább azt jelezték a melléképületek tetején száradó szákok, kis hálók. Nem egyszer láttam, hogy a szákkal fogták be a kerítés mentére szorított tyúkot is.

Romantika, ami mögött szegénység volt és igen sovány jövedelem, nagy munka – mondhatják egyesek –, örüljünk, hogy eltűnt!

Igen! Óriási erőfeszítés, kevés hozadék.

A hetvenes évek végére átalakult a falukép: típus-, majd másmilyen házak. Gépkocsi, járda, vízvezeték, televízió…

Nem sorolom.

Ám megjegyzem: ötven év technikai fejlődése is benne van. Ne feledjük, hogy a mezőgazdasági kis gépek (répaszeletelő, szelelőrosta, tükör acél eke, permetezőgép, új gyümölcs- és szőlőfajták, vasorsós prések, metszőollók), vagy a lakásbelső (politúros és kárpitozott bútorok, matracos ágy, paplan, szenes kályha, cserépkályha), új anyagú háztartási eszközök (öntöttvas lábos, zománcos edény, matracos ágy) semmivel sem jelentettek kisebb és forradalmibb változást. Az 1890-től a második világháborúig, majd 1950-től máig nagyjából ugyanannyi idő telt el. (Ezt korábban gazdag képanyaggal kísérve bemutattam a XX. század technikai átalakulását elemezve.).

Mondjuk rá azonban erre, hogy az élet minősége javult, lépést tartott, lépést tudott tartani a technikai fejlődéssel. Hiszen mégis csak különbség van a villanyvilágítás és a petróleumlámpa, a mosóporral valógépi és a hamulúggal való áztatás, s gyökérkefével való mosás között, a járdán cipőben járás és a sárban ragadt csizma is más. Ám ennek ára van, be kell szerezni, pénzt kell kiadni érte. A pénzt viszont meg kell szerezni, s ez azzal jár, hogy a családnak azok a tagjai is munkát kell, hogy vállaljanak, akik addig otthon a háztartást működtették, a gyermekekkel foglalkoztak, gondoskodtak a család élelmezéséről. Persze a legfőbb ok nem ez volt. A családot, mint hagyományos élet és munkaközösséget éppen nem ez számolta fel. Sok egyéb tényező kényszerítette még ezen kívül a család nő tagjait arra, hogy kilépjenek a családjuk és a háztartás munkáinak zártabb világából, s munkát vállaljanak.

A kilépéssel viszont a rendszeres háztartás vezetése lehetetlenné vált. A munkából hazatért dolgozó nő, az egykori vagy leendő gazdasszony már nem tudta ellátni annak munkáit. Nemcsak a Tiszazug életében, önfenntartásában és a háztartásban oly jelentős szerepet játszó baromfi tartás vált lehetetlenné, de lassan a ház körüli kert gazdaságos megművelése, rendben tartása is nehézségekbe ütközött. Elhanyagolt állapotából mindig visszahozni erős hétvégi munkával nem érte meg. Egyre kevesebb gyermek is született, s nem voltak ház körüli segítők. Akik lettek volna is, azok az időben kitolódott (nyolc osztály, szak- és középiskola), szoros napi iskolai elfoglaltságuk vagy kollégiumban élésük miatt már nem jelentettek igazi segítséget.

A háztartás ezzel lényegében összeomlott. A falusi létfenntartásban hiány keletkezett, mintegy feketelyukkal lehetett csak vele számolni. A hatása elképesztő, mert megszűnt vele a család stabilitását biztosító összetartó erő, a szinte rituális napirend, kötelességek, s megbomlott a családi közösség, egyedekké és nem családtagokká váltak tagjai. Kárt szenvedett a családi gazdaság, az eltűnt üzemág jövedelme hiányként jelentkezett.
A leglényegesebb azonban az, hogy a megszerzett jövedelem megtartása, ésszerű befektetése, gyarapítása, mint legfőbb funkció elveszett, a bármilyen típusú családi gazdaság regulatív ereje meghalt.
A család tagjai határozott cél nélkül költekeztek, fogyasztottak, s olvadt a legtöbb helyen semmivé a megszerzett jövedelem.

Az erkölcsi károkról ne is beszéljünk…

Nagy ár volt ez a civilizáció újdonságainak birtokba vételéért. A látszólagos kényelem, civilizációs haladás lassú belső romláshoz vezetett.

Romantika?

Paraszt mítosz gyártás?

A kibic szemlélete?

Ne vitatkozzunk oktalanul!

Néhány konkrét adatot mutatok be.

Pár perccel ezelőtt példákat hoztam arra vonatkozóan, hogy a múlt század végétől már végbement egy új falusi civilizációs folyamat, amely hasonlóan olyan nagy fordulat volt akkor, mint a nemrég lezárult. Az is, ez is javított, korszerűbbé, kényelmesebbé tette a vidék életét. Most azt kérdezzük milyen társadalmi következményekkel jártak ezek?

Kilenc tiszazugi település statisztikai (népszámlálási) adatait hasonlítottam össze. Jelesen: Cibakháza, Csépa, Cserkeszőlő, Nagyrév, Szelevény, Tiszainoka, Tiszakürt, Tiszasas, Tiszaföldvár,

Íme a végeredmény:

1896 és 1934 között, azaz 38 év alatt (közben egy világháború!) a népesség, ha 1896-ot 100%-nak vesszük a lakosság 134%-ra növekedett.

1970 és 2001 között, azaz 30 év alatt (háború nem volt!), a népesség,

ha 1970-et 100%-nak vesszük a lakosság 86%-ra csökkent.

A két végszám összege: 48. A szám mögött emberek vannak vagy inkább csak lehetnének.

Tiszainokán e 30 esztendő alatt évente átlagosan 1,2 az élve született gyermekek száma.

Elegendő arra, hogy kihajtsa azt az egy tehenet.

7. A családi munkában kijelölt és betöltött helynek komoly erkölcsre nevelő szerepe is van. A munkára, rendre, kötelességre nevelés a családban, azon belül a háztartásban kezdődik el. Ott ahol komoly háztartást vezetnek, már kisgyermekkorban természetesnek veszi mindenki, hogy kötelesség is van a világon. Ezt nem tanítja senki, ez a háztartás természetes légköre. A munka fogásait ki-ki belenevelődéssel, szinte észrevétlenül sajátítja el. Midőn a munkafolyamat egészét fokozatos megismeri, átlátja, majd, ha hozzá fizikai ereje, észbeli tudása már megvan, maga is próbálgatja, elvégzi, ha kellő megfelelő gyakorlás után annak mestere is lehet. A családban kijelölt feladat jó teljesítése a munkára, kötelességre nevelés alapja, mintegy öntudatlanul szívódik fel, s válik magatartássá, eleven gyakorlattá.

Ezért roppant fontos az, hogy házunk tája mennél jobban rendben legyen. A munkanélkülivé válás önmagában is nagy csapás, ha pedig tartóssá, egy közösségen belül tömegessé lesz. Ez nemcsak depresszióssá tehet valakit, de leggyakrabban környezete és ő maga is egyre elhanyagoltabbá válik. Ennek egyik enyhítő gyógymódja éppen a ház, a porta saját munkával való rendbetétele, a meglévő udvar, kert, esetleg kisebb földdarab hasznot hozóvá tétele. Ha valaki munkanélkülivé válik, éppen e kis terület intenzív megművelése, a termő terület és a tenyészidő pl. fóliázással való kitágítása, a megtermelt javak feldolgozása (lekvár, savanyúság, füstöléssel egyéb módszerekkel való élelmiszer tartósítás, a ház körüli munka kézi szerszámokkal való, energiát megtakarító módon való megművelése, e munkákba a család egészének bevonása, családi munkarend kiépítése). Magyarán a saját szükségre való termelés, a háztartásnak mint alapvető, a család létét részben biztosító üzemágnak a felélesztése.

A munkanélküli segély szinte semmire nem elég. De ha ebből vesszük a vágott baromfit, a zsiradékot, a krumplit, a zöldséget, kenyeret, tejet, s sorolhatnók, még annyi sem marad. Egy konyhát, s négy-hat embert ellátó kert, okos zöldség forgóval, néhány gyümölcstermő fával, baromfiudvarral, legalább harmadrészt konyhai hulladékon tartott disznóval sok feleslegesen kiadott pénzt ment meg, ami másra fordítható.

A háztartás a termelésben, munkára és kötelességre nevelésben, a tudás és tapasztalat tovább örökítésében való szerepéről szóltunk röviden, s nyilvánvaló, hogy ez némi közvetlen haszonnal is jár. Ennél sokkal jelentősebb azonban a családi üzemszervezetben betöltött funkciója. A háztartásnak az egész családi gazdaság szempontjából szabályozó, a gazdaságosságot, a gazdálkodás hatékonyságát és az életminőséget meghatározó szerepe volt, s az lenne az ideális, hogy ha ez ma is így volna.

Hogy meg volt-e a nő becsülve, hogy egyenjogú volt-e, hogy nem volt szava, becsülete, hogy teljesen kiszolgáltatott volt-e, hogy kénye-kedve szerint bántak-e vele, s ebből a helyzetből fel kellett-e szabadulnia?

A mai társadalmi állapotot ismerve erősen vitatható.

Nemcsak paraszti gazdaság üzemszervezete, a család, mint életközösség, mint gazdasági egység szól ellene, hanem népművészetünk, népköltészetünk, szokásaink egésze, amely a belső világ legmagasabb rendű megnyilatkozása, kifejeződése. A nő, a lány, az asszony, az anya megdicsőítése, áldozathozatalának dicsérete, alakjának felmagasztosítása a legfőbb és leggyakoribb témája. Aki a falusi embert, a paraszti világot Senki Pálok, Göre Gáborok, Bugyi Sándorok gyülekezetének nézi, s ha nőről van szó vélt világukba azon az ajtón lép be, s kér eligazítást, ahol az anyós, trágár, a buta szőke nő viccgyártói múlatják idejüket.

Szolnok, 2011. május 10.

AZ ELŐADÁST 42 FOTÓ EGÉSZÍTETTE KI, AMELY A HÁZI KERT ÉS UDVAR HASZNOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGÉT BIZONYÍTOTTA.

AZ ELŐADÁS ELHANGZOTT A

PEREMLÉTBEN?

A Tiszazug néprajzi, történeti, földrajzi kutatása az ezredfordulón

KONFERENCIÁN 2011. MÁJUS 11-ÉN KUNSZENTMÁRTONBAN